

Nr 9.

Kungl. Maj:ts proposition till riksdagen med förslag till lag angående ändrad lydelse av 2 § lagen den 30 juni 1948 (nr 449) om disciplinstraff för krigsmän och lag om ändrad lydelse av 9, 22 och 61 §§ militära rättegångslagen den 30 juni 1948 (nr 472); given Stockholms slott den 14 december 1951.

Under återopande av bilagda i statsrådet och lagrådet förda protokoll vill Kungl. Maj:t härmed jämlikt § 87 regeringsformen föreslå riksdagen att antaga härvid fogade förslag till lag angående ändrad lydelse av 2 § lagen den 30 juni 1948 (nr 449) om disciplinstraff för krigsmän och lag om ändrad lydelse av 9, 22 och 61 §§ militära rättegångslagen den 30 juni 1948 (nr 472).

GUSTAF ADOLF.

Herman Zetterberg.

Propositionens huvudsakliga innehåll.

I propositionen förordas vissa detaljändringar i den militära straff- och processlagstiftningen. Sålunda föreslås en av hänsyn till disciplinen inom krigsmakten betingad begränsning av möjligheterna att ålägga böter i stället för arrest och vidare en av praktiska erfarenheter under lagstiftningens hittillsvarande giltighetstid förestavad utvidgning av den disciplinära bestraffningsrätten. Slutligen föreslås en uttrycklig reglering av bestraffningsberättigad befattningshavares rätt att avskriva bagatellförseelser.

F ö r s l a g

till

L a g

angående ändrad lydelse av 2 § lagen den 30 juni 1948 (nr 449)
om disciplinstraff för krigsmän.

Härigenom förordnas, att 2 § lagen den 30 juni 1948 om disciplinstraff för krigsmän skall erhålla ändrad lydelse på sätt nedan anges.

(Nuvarande lydelse.)

(Föreslagen lydelse.)

2 §.

2 §.

Disciplinstraff ådömes, — — — — — i disciplinmål.

Där någon som icke fullgör tjänstgöring vid krigsmakten eller vilkens tjänstgöring är av tillfällig art finnes förskylla arrest, dömes dock i stället till böter, om ej särskilda skäl föranleda till annat. Böter må ock eljest ådömas, om med hänsyn till den brottsliga tjänstgöringsförhållanden och brottets art bötesstraff finnes vara lämpligare än disciplinstraff. I fall då disciplinstraff är utsatt ådömas böterna i dagsböter; såvitt fråga är om brott mot 26 kap. 15 eller 16 § ådömas dock böterna, utan hinder av vad i lag eljest finnes stadgat, omedelbart i penningar, högst femhundra kronor.

Där någon som icke fullgör tjänstgöring vid krigsmakten eller vilkens tjänstgöring är av tillfällig art finnes förskylla arrest, dömes dock i stället till böter, om det med hänsyn till brottets art och övriga omständigheter kan ske utan fara för disciplinen och särskilda skäl ej föranleda till annat. Böter må ock eljest ådömas, om med hänsyn till den brottsliga tjänstgöringsförhållanden och brottets art bötesstraff finnes vara lämpligare än disciplinstraff. I fall då disciplinstraff är utsatt ådömas böterna i dagsböter; såvitt fråga är om brott mot 26 kap. 15 eller 16 § ådömas dock böterna, utan hinder av vad i lag eljest finnes stadgat, omedelbart i penningar, högst femhundra kronor.

Denna lag träder i kraft den 1 juli 1952.

F ö r s l a g

till

L a g

om ändrad lydelse av 9, 22 och 61 §§ militära rättegångslagen
den 30 juni 1948 (nr 472).

Härigenom förordnas, att 9, 22 och 61 §§ militära rättegångslagen den 30 juni 1948 skola erhålla ändrad lydelse på sätt nedan angives.

(Nuvarande lydelse.)

(Föreslagen lydelse.)

9 §.

9 §.

För följande — — — — — militär tjänstesträckt;

2. brott som avses i 22 kap. 2, 4 eller 7 § eller 24 kap. 2 §, *därest fråga är om krigsmakten tillhörig eller för dess behov avsedd egendom som lämnats åt den brottslige för begagnande;*

2. brott som avses i 22 kap. 2, 4 eller 7 § eller 24 kap. 2 §, *under förutsättning att fråga är om krigsmakten tillhörig eller för dess behov avsedd egendom samt, såvitt angår brott mot någon av nämnda paragrafer i 22 kap., att egendomen lämnats åt den brottslige för begagnande;*

3. brott som sägs i 25 kap. 4 § eller 26 kap. 18 §, dock ej då fråga är om sådan förseelse vid manövrering eller navigering av krigsmaktens fartyg eller luftfartyg, som någon för dess säkerhet ansvarig krigsman begått under utövande av befäl å det samma eller, om fartyget var luftfartyg, såsom förare därå; samt

3. brott som sägs i 25 kap. 4 § eller 26 kap. 18 §, dock ej då fråga är om sådan förseelse vid manövrering eller navigering av krigsmaktens fartyg eller luftfartyg, som någon för dess säkerhet ansvarig krigsman begått under utövande av befäl å det samma eller, om fartyget var luftfartyg, såsom förare därå, *samt genom förseelsen skada uppkommit; samt*

4. brott — — — 27 kap. 4 §.

4. brott — — — 27 kap. 4 §.

22 §.

22 §.

Har bestraffningsberättigad — — — — — för krigslydnaden.

Målet skall — — — — — till justitiekanslern.

Om målet icke hänskjutes till åklagare och förundersökning angående

Om målet icke hänskjutes till åklagare och förundersökning angående

(Nuvarande lydelse.)

(Föreslagen lydelse.)

brottet ej ändock inletts av civil myndighet, skall utredning om brottet ske vid militärförhör. Finnes tillrättsvisning vara tillfyllest, gäller vad i 67 § stadgas. *Prövas saken vara av så ringa vikt, att den bör helt förfalla, är förhör ej erforderligt.*

brottet ej ändock inletts av civil myndighet, skall utredning om brottet ske vid militärförhör. Finnes tillrättsvisning vara tillfyllest, gäller vad i 67 § stadgas.

Prövas saken vara av synnerligen ringa vikt, äger bestraffningsberättigad befattningshavare utan hinder av vad förut i denna paragraf sägs avskrivna målet, under förutsättning att däri ej finnes annan målsägande än kronan samt att straff för brottet må åläggas i disciplinmål.

61 §.

Befattningshavare vid krigsmakten må i samband med åläggande av disciplinstraff för rymning eller *olovligt* undanhållande förplikta den straffskyldige att ersätta statsverket kostnad som uppkommit för hans hämtande till tjänstgöring.

61 §.

Befattningshavare vid krigsmakten må i samband med åläggande av disciplinstraff för rymning eller undanhållande förplikta den straffskyldige att ersätta statsverket kostnad som uppkommit för hans hämtande till tjänstgöring.

Denna lag träder i kraft den 1 juli 1952.

Utdrag av protokollet över justitiedepartementensärenden, hållet inför Hans Maj:t Konungen i statsrådet å Stockholms slott den 9 november 1951.

Närvarande:

Statsministern ERLANDER, ministern för utrikes ärendena UNDÉN, statsråden SKÖLD, DANIELSON, ZETTERBERG, T. NILSSON, STRÄNG, ERICSSON, ANDERSSON, LINGMAN, NORUP, HEDLUND, PERSSON, HJ. NILSON, LINDELL.

Efter gemensam beredning med cheferna för försvars- och civildepartementen anmäler chefen för justitiedepartementet, statsrådet Zetterberg, fråga om *ändringar i den militära straff- och processlagstiftningen* samt anför därvid följande.

Det är nu omkring tre år sedan krigsdomstolarna avskaffades för fredstid och i samband därmed omfattande ändringar genomfördes i den militära straff- och processlagstiftningen över huvud taget. Under den tid som den nya lagstiftningen varit i kraft har man kunnat bilda sig en något så när bestämd uppfattning om dess verkningar. Ett auktoritativt uttalande härom föreligger även, i det att riksdagens militieombudsman i sin senaste ämbetsberättelse funnit det allmänna intrycket av reformen vara, att den i olika hänseenden medfört avsevärda fördelar. Militieombudsmannen har anfört, att reformen inneburit en av behovet påkallad systematisering och väsentlig förenkling av hithörande straffbestämmelser samt att genom omläggningen av det militära rättegångsväsendet framför allt vunnits att i olika förekommande situationer kravet på rättssäkerhet blivit tillbörligt beaktat.

Emellertid har, särskilt från militärt håll, försports viss kritik mot den nya militära straff- och processlagstiftningen. Denna kritik har främst kommit till uttryck i samband med att högre militära chefer besvarat vissa av överbefälhavaren vid två olika tillfällen framställda frågor rörande erfarenheterna av den nya lagstiftningen. I anledning av vad därvid framkommit har i samråd mellan justitiedepartementet och försvarsstaben upptagits frågan om erforderliga lagändringar. Detta samråd har resulterat i att inom justitiedepartementet i juni 1951 utarbetats en promemoria angående vissa ändringar i den militära straff- och processlagstiftningen. Dessa ändringsförslag beröra icke huvudprinciperna i lagstiftningen utan endast vissa detaljer, som dock icke äro av ringa praktisk betydelse. De i promemorian diskuterade frågorna avse följande ämnen: vikten av skyndsamhet vid behandlingen och avgörandet av vissa militära brottmål, förhållandet mellan arrest och böter, löneavdrag under arresttiden, disciplinbotens belopp,

tjänstgöringsskyldigheten vid arrester undergående samt viss utvidgning av den disciplinära bestraffningsrätten genom ändring av 9 § 2. och 3. militära rättegångslagen. Därjämte har i promemorian behandlats en framställning av militieombudsmannen om militär chefs rätt att avskryva bagatellförelser.

Över promemorian och två därvid fogade lagutkast — vilka torde såsom bilaga (*Bilaga B*) få fogas till protokollet — ha efter remiss yttranden avgivits av *riksåklagarämbetet*, *Svea hovrätt*, *hovrätten över Skåne och Blekinge*, *hovrätten för Västra Sverige*, *överbefälhavaren* (efter hörande av försvarsgrenscheferna), *Stockholms rådhusrätt*, *riksdagens militieombudsman* och *föreningen Sveriges auditörer*. Stockholms rådhusrätt har jämväl överlämnat ett yttrande av dess tjugufjärde avdelning, vilken från och med den 1 juli 1949 haft att handlägga till rådhusrätten inkomna militära mål.

I yttrandena ha, på sätt i det följande kommer att redovisas, tvekan yppats beträffande några av de i promemorian framlagda förslagen. I stort sett ha dock förslagen lämnats utan erinran. Sammanfattningsvis anför *riksåklagarämbetet*, att det allmänna intrycket av de i promemorian föreslagna lagändringarna syntes vara att dessa, ehuru visserligen endast avseende detaljer, i stort sett innebure förbättringar av praktisk betydelse. Vidare framhåller *överbefälhavaren*, på vars initiativ promemorian ju tillkommit, att de föreslagna åtgärderna torde bidra till att avhjälpa vissa olägenheter, som syntes ha uppstått i samband med införandet av den nya militära straff- och processlagstiftningen. Därest det vid tillämpningen skulle visa sig, att de militära synpunkterna likväl icke bleve i erforderlig mån beaktade, avsåge *överbefälhavaren* att framdeles återkomma till spörsmålet. *Överbefälhavaren* har sålunda tillstyrkt förslagen, dock med undantag för det som avser tjänstgöringsskyldigheten vid arrester undergående.

Jag anhåller att under särskilda punkter få upptaga de frågor som diskuterats i promemorian.

Om vikten av skyndsamhet vid behandlingen och avgörandet av vissa militära brottmål.

I p r o m e m o r i a n anføres:

Av ett flertal stadganden i militära rättegångslagen framgår, att skyndsamhet bör iakttagas vid handläggningen av militära brottmål. Det har nämligen ansetts vara av synnerlig vikt för upprätthållande av disciplinen inom krigsmakten samt för krigsmaktens effektivitet och funktionsduglighet över huvud taget, att militära brottmål i regel avgöras skyndsamt. Såsom riksdagens militieombudsman i sin senaste ämbetsberättelse förklarar sig ha iakttagit och från militärt håll med skärpa understrukt, ha emellertid militära mål i vilka åklagare och domstolar medverkat icke alltid blivit behandlade och avgjorda med den skyndsamhet som av hänsyn till militära förhållanden varit önskvärd. Militieombudsmannen har för sin del i anledning härav riktat en den 5 april 1950 dagtecknad skrivelse till riksåklagaren med framhållande att vissa närmare angivna militära

brottmål borde av åklagare och polismyndigheter behandlas med förtursrätt, vilken skrivelse av riksåklagarämbetet — med tillkännagivande att ämbetet anslöte sig till militieombudsmannens däri gjorda uttalanden — delgivits samtliga stats- och militäråklagare (se MO:s ämbetsberättelse 1951 s. 102 ff). Vidare har militieombudsmannen dels riktat vissa skrivelser i ämnet till cheferna för armén och flygvapnet (ämbetsberättelsen s. 106 f) och dels i skrivelse till Konungen den 6 april 1950 (ämbetsberättelsen s. 223 ff) hemställt om övervägande av vissa synpunkter rörande behovet av förstärkning av tillgången på åklagare- och polispersonal, som har att ombesörja utredning i militära mål. I remissyttrande över sistnämnda skrivelse har riksåklagarämbetet på anförda skäl anført, att det icke torde vara påkallat att ytterligare bygga ut åklagarorganisationen särskilt för att möta kravet på snabbare handläggning av militära mål, och statspolisintendenten har föreslagit, att militieombudsmannens skrivelse i vad avsåge polisväsendet icke måtte föranleda någon särskild åtgärd. Skrivelsen har icke heller föranlett några åtgärder från Kungl. Maj:ts sida.

Däremot har Kungl. Maj:t den 11 maj 1951 utfärdat ett cirkulär till domstolarna, åklagarna och polismyndigheterna om vikten av att särskild skyndsamhet iakttages vid behandlingen och avgörandet av vissa militära brottmål (SFS 1951 nr 197). Det är angeläget att utvecklingen på detta område uppmärksammas. Skulle det därvid visa sig, att cirkuläret ej haft avsedd effekt, få ytterligare åtgärder övervägas.

Detta avsnitt har berörts endast i ett yttrande, nämligen av *hovrätten över Skåne och Blekinge*, som anför:

Att militära brottmål efter den nya ordningens införande icke bliva behandlade och avgjorda med den skyndsamhet som av hänsyn till de militära förhållandena är önskvärd måste betraktas som en allvarlig olägenhet. Det torde särskilt vara på utredningsstadiet som behandlingen fördröjes. Hovrätten anser det angeläget att redan nu undersökning sker angående möjligheterna att åstadkomma snabbare utredning angående militära brott.

Departementschefen.

En negativ erfarenhet av den nya militära straff- och processlagstiftningen har varit att militära mål, i vilka åklagare och domstolar medverkat, icke alltid blivit behandlade och avgjorda med den skyndsamhet som av hänsyn till militära förhållanden varit önskvärd. Även om detta sakernas tillstånd icke torde ha inneburit en så påtaglig försämring i jämförelse med tidigare rådande förhållanden som man på militärt håll varit benägen att göra gällande — därest man nämligen tar hänsyn till det på krigsrätternas tid livligt praktiserade uppskovssystemet — framstå givetvis alla ur disciplinär synpunkt menliga dröjsmål med handläggningen av militära mål såsom en mycket allvarlig olägenhet, vilken det är angeläget att i görligaste mån undanröja. I promemorian ha redovisats vissa framställningar och åtgärder i denna fråga, och det har därvid även omnämnts att Kungl. Maj:t den 11 maj 1951 utfärdat ett cirkulär till domstolarna, åklagarna och polismyndigheterna om vikten av att särskild skyndsamhet iakttages vid behandlingen och avgörandet av vissa militära brottmål (SFS 1951 nr 197). I avvaktan på verkningarna av detta cirkulär anser jag icke erforderligt att för närvarande vidtaga några ytterligare åtgärder i saken. Givetvis är det

dock av stor vikt att noggrant följa utvecklingen på detta område. Skulle det därvid visa sig, att cirkuläret ej haft avsedd effekt, få såsom redan i promemorian framhållits ytterligare åtgärder övervägas.

Om förhållandet mellan arrest och böter.

Enligt 2 § andra stycket första punkten lagen om disciplinstraff för krigsmän (DL) gäller att, där någon som icke fullgör tjänstgöring vid krigsmakten eller vilkens tjänstgöring är av tillfällig art finnes förskylla arrest, i stället skall dömas till böter, om ej särskilda skäl föranleda till annat.

Rörande motiven till detta stadgande anföres i SOU 1946: 83 bland annat följande (s. 184): »Uppenbarligen bör man söka undvika att använda arrest då den brottslige icke fullgör tjänstgöring vid krigsmakten, t. ex. då fråga är om hemförlovade eller hempermitterade värnpliktiga, officerare i rent civil tjänst, tjänstefri reservofficer, vapenfria värnpliktiga med civilt arbete o. s. v. Likaledes är användningen av arrest olämplig om den brottsliges tjänstgöring är av tillfällig art, så att verkställighet icke kan ske förrän efter tjänstgöringens slut. Detta är ofta fallet med hemvärnsmän och andra frivilliga som deltaga i militära övningar. Att helt utesluta arreststraff i nu avsedda fall synes dock icke böra ifrågasättas; i fall av upprepad ensartad brottslighet eller om den brottslige kan beräknas snart bli återkallad i tjänst bör arreststraff kunna få användas.» Detta uttalande synes icke ha blivit föremål för debatt under remissbehandlingen (jfr prop. nr 144/1948 s. 190), och det beröres icke heller närmare i departementschefsanförandet vid 2 § DL.

Promemorian.

Enligt promemorian har i svaren på de förfrågningar, som överbefälhavaren vid två olika tillfällen låtit verkställa hos förbandscheferna, stark kritik riktats mot att — enligt vad i svaren påståtts — böter regelmässigt ådömdes i stället för arrest, om den brottslige ryckt ut från militärtjänst. Kritiken kunde enligt promemorian sammanfattas i följande synpunkter:

Det vore med hänsyn till den disciplinära bestraffningsrätten mycket vanskligt, att arreststraff i praktiken mera sällan komme i fråga för brott begångna i slutet av en tjänstgöringsperiod eller vid kortare tjänstgöringar, såsom repetitionsövningar. Detta förhållande utgjorde en disciplinupplösande faktor och uppmuntrade till okynnesöverklaganden. Vetskapen om att straffet för ett under militärtjänsten begånget brott ändrades från arrest till böter, om klagomålen prövades sedan den brottslige ryckt ut, medförde att straffet saknade all preventiv verkan. De värnpliktiga väntade sig nämligen att komma i ett ur ekonomisk synpunkt betydligt gynnsammare läge efter tjänstgöringens slut och ansågo sig därför lätt kunna bära en sådan ekonomisk uppoffring som bötesstraffet utgjorde.

I promemorian anföres därefter:

Stadgandet i 2 § andra stycket första punkten DL innefattar onekligen en stark presumtion för att i där avsedda fall ådöma böter i stället för

arrest. Bakom denna presumtionsregel ligger tankegången, att det med hänsyn till den enskilde individens intressen och arbetsmarknadens behov måste te sig i princip olämpligt att låta någon som icke fullgör tjänstgöring vid krigsmakten avbryta sin civila gärning för att avtjäna ett kortvarigt frihetsstraff, som han förskyllt i sin egenskap av krigsman. Stadgandet innefattar dock som sagt endast en presumption, och detsamma medger ju uttryckligen att arrest likväl användes, om särskilda skäl föranleda därtill.

Det har nu emellertid från militärt håll gjorts gällande, att stadgandet slentrianmässigt tillämpas så, att arrest praktiskt taget aldrig användes, om den straffskyldige ryckt ut från militärtjänst. Vetskapen härom säges ha medfört, att de som begått brott under en kortare tids militärtjänstgöring, exempelvis en repetitionsövning, eller mot slutet av en längre tjänstgöringsperiod och på grund därav blivit ålagda arrest genom beslut av bestraffningsberättigad chef, ofta anföra besvär över besluten endast i syfte att få arreststraffet utbytt mot böter.

I anledning härav må till en början framhållas att det icke varit avsikten vid utformningen av det ifrågavarande stadgandet, att man genom att anföra besvär över ett av militär chef meddelat bestraffningsbeslut utan vidare skulle kunna slippa ifrån ett i och för sig väl motiverat arreststraff endast på den grund att man ryckt ut. Det torde för övrigt få anses såsom en överdrift att påstå, att underdomstolarna i gemen brukat i dylika fall systematiskt utbyta av militär chef ålagt arreststraff mot böter. Icke heller lär det kunna anses motiverat att i detta avseende draga allt för vittgående slutsatser av rättsfallet NJA 1950 s. 18, vilket ju ej avser ett under militärtjänstgöring förövat brott. Men obestridligt är, att vissa domstolar tillämpat stadgandet på det från militärt håll kritiserade sättet, och alltså ansett arrest praktiskt taget aldrig böra användas beträffande den som ej fullgör militärtjänst. Om en sådan praxis bleve allmänt rådande, skulle den obestridligen kunna medföra vissa vådor för disciplinen inom krigsmakten. Det synes därför lämpligt att jämka stadgandet så, att däri uttryckligen anges att böter ej bör användas, om det av hänsyn till disciplinens upprätthållande finnes påkallat att i stället ålägga arrest. Genom en sådan jämkning av lagtexten, rörande vars närmare utformning må hänvisas till bifogade utkast, avses att tydligare än hittills skett låta gränsdragningen mellan arrest och böter bli beroende på en avvägning mellan de intressen som enligt vad förut nämnts dikterat stadgandet i dess nuvarande utformning, å ena sidan, samt hänsyn till disciplinen inom krigsmakten, å den andra. Vid den närmare prövningen av sistnämnda faktor kan det föreligga anledning att särskilt beakta både brottstypen som sådan och den brottsliges allmänna vandel som krigsman, liksom det kan vara motiverat att fästa avseende vid om brottet förövats vid en tidpunkt eller eljest under förhållanden då sträng disciplin varit särskilt påkallad. Liksom hittills torde böra gälla, att arrest skall väljas framför böter även i vissa andra fall då särskilda skäl därtill föranleda, exempelvis då fråga är om upprepad ensartad brottslighet som icke i och för sig kan anses disciplinupplösande eller om den brottslige snart skall återkallas i tjänst.

Yttrandena.

Riksåklagarämbetet tillstyrker den föreslagna nya lydelsen av 2 § andra stycket första punkten DL och anför:

Det torde för ämbetets del räcka att i detta avseende hänvisa till Kungl. Maj:ts dom den 20 juni 1951, nr 19, i mål mellan ämbetet, revisionskärande, och en värnpliktig, revisionssvarande, om lydnadsbrott med mera. I detta

mål hade underdomstolarna, under åberopande av att den värnpliktige icke längre fullgjorde tjänstgöring vid krigsmakten, dömt till böter i stället för till arrest. Sedan ämbetet hos Kungl. Maj:t fullföljt talan mot hovrättens dom och därvid anfört i huvudsak samma synpunkter som de, vilka nu utvecklas i promemorian, ändrade Kungl. Maj:t på det sätt hovrättens dom, att den värnpliktige ådömdes arrest.

Stockholms rådhusrätts tjugufjärde avdelning bestyrker den i promemorian lämnade framställningen genom att anföra:

Med hänsyn till uttalanden, som i förarbetena till disciplinstrafflagen gjorts angående motiven till ifrågavarande stadgande, har avdelningen i åtskilliga fall, då den haft att välja mellan böter och arrest för krigsman, som icke längre fullgjorde tjänstgöring vid krigsmakten, ansett sig förhindrad att döma till arrest oaktat arrest enligt avdelningens uppfattning skulle hava varit den lämpligaste reaktionsformen särskilt med hänsyn till disciplinens upprätthållande. Då den föreslagna lagändringen möjliggör ådömande av arrest även i sådana fall som de åsyftade tillstyrker avdelningen densamma.

I övrigt har förslaget berörts av Svea hovrätt och hovrätten över Skåne och Blekinge, vilka båda tillstyrka att 2 § DL ändras i den riktning som i promemorian angivits men ha vissa erinringar att framställa mot formuleringen av lagtexten. Sålunda anför *Svea hovrätt*:

Av den föreslagna lydelsen av 2 § andra stycket lagen om disciplinstraff för krigsmän, där hänsynen till disciplinens upprätthållande inordnas under rubriken »särskilda skäl», kan öragas den slutsatsen, att sådan hänsyn endast undantagsvis skall komma i betraktande vid prövningen av frågan huruvida bestraffningen skall stanna vid arrest, som är den för brottet normala straffarten. Meningen torde emellertid vara — och bör även vara — att disciplinens upprätthållande städse hålles i sikte; en annan sak är, att enligt huvudregeln i samma stycke straffet ändock ofta blir böter. För säkerställande av syftet med lagändringen på denna punkt synes därför böra väljas en avfattning, som undanröjer faran för misstolkning.

Hovrätten över Skåne och Blekinge yttrar:

Det ligger onekligen nära till hands, att den som i slutet av en tjänstgöringsperiod dömts till arrest, gärna vill genom ett överklagande söka få detta utbytt mot ett bötesstraff så mycket mera som han i regel närmast efter militärtjänstgöringens slut kan påräkna låg dagsbot. Det är också tänkbart, att vid ett domstolsavgörande efter tjänstgöringstidens slut disciplinhänsynen kunna i alltför hög grad undanskymmas av de praktiska hänsyn, som legat till grund för ifrågavarande stadgande. Om — såsom i promemorian uttalas — vissa domstolar tillämpat stadgandet så, att de ansett arrest praktiskt taget aldrig böra användas beträffande den som ej fullgör militärtjänst, anser hovrätten det vara synnerligen angeläget att en dylik tendens motverkas genom ett framhävande i lagtexten av nödvändigheten att taga hänsyn till disciplinen.

Det förefaller hovrätten som om den i promemorian föreslagna ändringen av lagtexten fått en för vag utformning. Risk kan föreligga, att domstolen bedömer frågan, huruvida arreststraffets utbytande mot böter är menligt för disciplin, enbart med hänsyn till läget vid avgörandet; domstolen kan anse att enär vederbörande icke längre är i tjänst å det militära förbandet frågan icke längre är av betydelse för disciplinen å förbandet. Även ur

brottsförebyggande synpunkt är angeläget, att stadgandet erhåller sådan avfattning att därav tydligt framgår att den som dömts till arrest för ett för disciplinen menligt brott icke kan undgå arreststraffet enbart på den grund att det slutliga avgörandet faller först efter tjänstgöringens slut. Lämpligt synes därför vara att i lagtexten framhäva de faktorer som i synnerhet böra beaktas vid bedömandet huruvida hänsynen till disciplinen kräver att vederbörande underkastas arreststraff, ehuru han redan slutat militärtjänstgöringen eller straff icke hinner fullgöras innan han kommer att sluta tjänstgöringen. Undantagsbestämmelsen kan exempelvis få följande lydelse: »— — —, om ej, på grund av brottets art, den brottslige allmänna uppträdande i tjänsten eller omständigheterna vid brottet, hänsyn till disciplinens upprätthållande påkallar, att den brottslige undergår arrest, eller sådant straff ändock är lämpligare.»

Departementschefen.

Såsom anförts i promemorian och ytterligare utvecklats i vissa remissyttranden har man kunnat märka en ganska stark tendens inom praxis, särskilt hos en del underrätter, att i nu avsedda fall nästan undantagslöst ådöma böter i stället för arrest, och detta även om arrest i det särskilda fallet skulle framstå som riktigare med hänsyn till kravet på disciplinens upprätthållande. Det är ju tänkbart att denna praxis kommer att i viss mån ändras, när den dom av Högsta domstolen som omnämnes i riksåklagarämbetets yttrande blir mera allmänt känd. Det synes dock välgrundat att utan avvaktan på en eventuell ändring av praxis genomföra en lagändring, som på sätt i promemorian föreslagits begränsar möjligheterna att ådöma böter i stället för arrest. En sådan lagändring har också undantagslöst tillstyrkts i remissyttrandena.

Mot den i promemorian föreslagna lagtexten ha under remissbehandlingen framförts vissa erinringar. I syfte att lagrummets innebörd skall komma till tydligare uttryck torde lagtexten böra undergå någon jämkning. Det torde böra föreskrivas, att i stället för arrest skall dömas till böter, om det med hänsyn till brottets art och övriga omständigheter kan ske utan fara för disciplinens upprätthållande och särskilda skäl ej föranleda till annat.

Om löneavdrag under arresttiden och disciplinbotens belopp.

Promemorian.

I promemorian anføres rörande frågan om löneavdrag under arresttid följande.

En omstridd punkt vid den militära strafflagstiftningens tillkomst var, om och i vad mån löneavdrag borde ske under arresttiden (se SOU 1946: 83 s. 189 f och prop. nr 144/1948 s. 196 f samt 198). Frågan löstes så, att dylikt avdrag skall ske och detta oberoende av om arrestanten deltar i tjänstgöring eller ej (4 § tredje stycket DL). Skyldigheten att delta i tjänstgöring utan full lönekompensation har nämligen ansetts utgöra ett av momenten i bestraffning (prop:n s. 198). Hur stort löneavdraget skall vara, framgår icke av lagen utan av avlöningsföreskrifterna för de olika personalkategorierna. I detta hänseende gäller enligt 28 § statens allmänna avlöningsreglemente den 30 juni 1948 (avd. B Försvaret p. 2) att vid försvaret anställd som lyder

under reglementet skall vidkännas B-avdrag för tid, under vilken han undergår arreststraff. Beträffande värnpliktig som undergår dylikt straff gäller enligt 13 § kungl. kung. den 21 dec. 1945 om värnpliktsavlöning (gällande lydelse se SFS 1948: 788) att han icke äger uppbära på arresttiden belöpande penningbidrag enligt 11 § 1 mom. Utgår till värnpliktig penningbidrag enligt 11 § 4 mom. (jfr SFS 1948: 600), skall han under strafftiden vidkännas löneminskning motsvarande B-avdrag.

Den kritik som redan under remissbehandlingen från militärt håll riktades mot principen att löneavdrag skall ske under arresttiden har framförts ånyo. Det har härvid särskilt framhållits att principen, sådan den blivit utformad, drabbade befälet orättvist hårt, vilket i sista hand ginge ut över denna grupps familjer. Då skyldigheten för arrestanten att delta i tjänstgöring utan full lönekomensation, enligt vad förut nämnts, ansetts utgöra ett av momenten i bestraffningen, kan det icke gärna nu bli fråga om att helt avskaffa regeln om löneavdrag under arrest. Däremot synes det rimligt att minska avdragets storlek för de kategorier, som för närvarande skola vidkännas B-avdrag. Det torde vara till fyllest, att avdraget i nämnda fall utgöres av A-avdrag.

I promemorian erinras därefter om den kritik som ett flertal militära chefer, särskilt omedelbart efter att den nya lagstiftningen trätt i kraft, riktat mot disciplinboten som straffart. Hittills vunna erfarenheter kunde dock enligt promemorian icke anses motivera, att denna straffart avskaffades. Tvärtom hade det visat sig, att disciplinbotstraffet rätt tillämpat utgjorde en värdefull beståndsdel i det militära reaktionssystemet. Men såsom vid all straffmätning kunde det givetvis — fortsätter promemorian — även på detta rättsområde erbjuda vissa svårigheter att i det speciella fallet välja mellan olika straffarter. Vidare anföres i promemorian:

Den från militärt håll framförda kritiken mot disciplinboten som straffart har även avsett disciplinbotens belopp. I detta hänseende gäller enligt 6 § DL, att straffet utgöres av löneavdrag, vilket bestämmes för dag till belopp som i 4 § DL sägs. För dem som äro underkastade statens allmänna avlöningsreglemente innebär detta, att disciplinboten motsvaras av B-avdrag. Förut har föreslagits, att löneavdraget under arresttid skall fastställas till A-avdrag för nämnda kategorier. En sådan ändring skulle visserligen icke i och för sig med nödvändighet behöva medföra ändrade principer beträffande disciplinbotens belopp. Men det synes likväl rimligt, att även i detta avseende genomföra en strafflindring, så att disciplinbotens belopp för ifrågavarande kategorier kommer att motsvara A-avdrag. Bibehålles 6 § DL i sin nuvarande lydelse, blir detta automatiskt följderna för den händelse avlöningsförfattningarna ändras på sätt tidigare förutsatts.

Yttrandena.

Militieombudsmannen anser, att det i princip icke finnes något att erinra mot de båda här ifrågavarande förslagen. Av militieombudsmannen verkställd granskning för utrönande av förslagets verkningar för olika grupper av hithörande fall hade icke heller givit anledning till anmärkning mot förslagen. Militieombudsmannen har dock för fullständighetens skull erinrat om att vid beräkning av löneavdrag vid arrest även andra — närmare angivna — författningar än de i promemorian omnämnda kunde vara att tillämpa.

Mot förslaget att löneavdraget vid arrester undergående skall nedsättas för vissa kategorier krigsmän har endast riksåklagarämbetet framställt erinran. Ämbetet anför:

Enär frihetsförlusten är det väsentliga momentet i arreststraffet torde visserligen den föreslagna minskningen av löneavdraget under arresttiden från B-avdrag till A-avdrag för de krigsmän, beträffande vilka avlösningsreglementet är tillämpligt, icke få någon avgörande betydelse för arreststraffets effektivitet. Frågan om storleken av löneavdraget vid arrest har emellertid nära samband med utformningen av disciplinbotsstraffet. Såsom framhölls vid tillkomsten av lagen om disciplinstraff för krigsmän (jfr SOU 1946: 83, s. 194), torde det vara förenat med betydande fördel, att löneavdraget vid disciplinbot och löneminskningen vid arreststraffs undergående överensstämma. Med hänsyn härtill förefaller det som om man icke utan vägande skäl borde frågå denna överensstämmelse. Såsom av det följande framgår, anser sig ämbetet böra avstyrka den strafflindring, som i promemorian föreslås i fråga om disciplinbotsstraffet och som går ut på att löneavdraget vid disciplinbot skall utgöras av A-avdrag i stället för B-avdrag för ifrågavarande kategorier av krigsmän. Ämbetet är för sin del icke helt övertygat om riktigheten av vad som från militärt håll framhållits därom, att principen om löneavdrag under arresttiden, sådan den blivit utformad, drabbar befälet orättvist hårt. Något annat skäl för den föreslagna ändringen har icke anförts. På grund härav kan ämbetet icke tillstyrka den föreslagna ändringen beträffande löneavdraget vid arrest.

Hovrätten för Västra Sverige önskar en mera långtgående reform på denna punkt och anför:

Det nuvarande systemet med löneavdrag under hela arresttiden, oberoende av om arrestanten deltar i tjänstgöring eller ej, torde vara väl hårt. Avdrag för tid, då arrestanten deltar i tjänstgöring, synes kunna upphöra. För tid, då arrestanten ej deltar i tjänstgöring, synes han väl i princip böra vidkännas löneavdrag. Därest emellertid sistnämnda tid, såsom i promemorian föreslås, nedsättes till högst sex dagar vilket förslag hovrätten kan biträda, kan det ifrågasättas om man icke skulle kunna jämväl för denna tid borttaga bestämmelsen om löneavdrag, detta av rent praktiska skäl. Det gäller då i regel mycket små penningbelopp. Vad nu sagts gäller såväl fast anställda som värnpliktiga.

Förslaget att nedsätta disciplinbotens belopp avvisas av både riksåklagarämbetet och hovrätten för Västra Sverige, medan Svea hovrätt ställer sig tveksam. Svea hovrätt anför sålunda:

För sådana personalkategorier, som för närvarande skola vidkännas B-avdrag vid disciplinbot, skall enligt promemorian disciplinbotens belopp nedsättas till att motsvara allenast A-avdrag. Hovrätten finner det tveksamt om den avsevärda minskning av disciplinboten, som denna ändring skulle innebära, kan anses motiverad. Det vill synas som om disciplinbot motsvarande B-avdrag står i rätt nära överensstämmelse med ett på grundval av lönen bestämt dagsbotsbelopp. En nedsättning av löneavdraget vid disciplinbot, vilken har karaktär av rent penningstraff, är icke utan vidare jämförlig med en motsvarande nedsättning av löneavdraget vid arrest, vars effekt väsentligen ligger i frihetsberövandet. Då emellertid disciplinboten huvudsakligen är avsedd att användas vid mera bagatellartade förseelser och det dessutom från praktiska synpunkter är en viss fördel, att löneavdraget ställer sig lika vid disciplinbot och arrest, anser sig hovrätten icke kunna anföra tillräckliga skäl mot den föreslagna sänkningen av disciplinbotens belopp.

Riksåklagarämbetet anför:

Förslaget innebär i fråga om disciplinboten, att löneavdraget för de krigsmän, som äro underkastade avlöningsreglementet, alltså främst den fast anställda personalen, minskas till hälften av vad för närvarande gäller. En sådan mycket betydande strafflindring för ifrågavarande kategorier av krigsmän är enligt ämbetets mening ägnad att väcka betänkligheter.

Ämbetet har mot den föreslagna strafflindringen främst att invända, att densamma torde komma att avsevärt minska disciplinbotsstraffets effektivitet. Straffet kommer, om strafflindringen genomföres, att, i vad gäller krigsmän underkastade avlöningsreglementet, framstå såsom ojämförligt mycket lindrigare än det inom den civila statsförvaltningen förekommande disciplinstraffet mistning av lön. En sådan relation mellan det civila disciplinstraffet och disciplinboten torde man icke ha tänkt sig vid lagens tillkomst. Det kan vidare ifrågasättas, om det är lämpligt att bryta med den nära överensstämmelse mellan disciplinbot och dagsbot, som nu förefinnes och som vid lagens tillkomst ansågs fördelaktigare (jfr SOU 1946: 83, s. 194). Slutligen synes mot den föreslagna strafflindringen kunna anföras, att den skapar en påfallande ojämnhet i förhållandet mellan nyssnämnda kategorier av krigsmän och värnpliktiga med penningbidrag enligt 11 § 1 mom. kungörelsen om värnpliktsavlöning, alltså huvuddelen av de värnpliktiga, vilka sistnämnda få avstå hela den kontanta lönen.

På grund av vad sålunda anförts får ämbetet avstyrka, att den föreslagna strafflindringen genomföres.

Hovrätten för Västra Sverige anför liknande betänkligheter:

Beträffande disciplinbotens belopp anser hovrätten att genom den föreslagna minskningen av löneavdraget straffreaktionen blir alltför svag. Det är fara värt att vid sådant förhållande arreststraff kommer att tillgripas även i fall där disciplinbotsstraff nu är avsett att användas. I 1946 års betänkande med förslag till lagstiftning för krigsmakten, s. 194, göres gällande att B-avdraget ungefär synes motsvara ett skäligt dagsbotsbelopp, därest detta bestämmes på grundval av lönen, och att denna nära överensstämmelse mellan disciplinbot och dagsbotsstraff synes fördelaktig. Fasthåller man vid detta uttalande, måste det sägas att den föreslagna minskningen av löneavdraget innebär en väsentlig ändring av disciplinbotsstraffets karaktär. Hovrätten finner motivering för en sådan ändring icke hava lämnats i promemorian.

I övrigt har icke någon erinran framställts mot förslaget att nedsätta disciplinbotens belopp för vissa kategorier krigsmän.

Departementschefen.

I ett par remissyttranden har kritik riktats mot förslaget att nedsätta disciplinbotens belopp för de krigsmän, som äro underkastade statens allmänna avlöningsreglemente, från B-avdrag till A-avdrag. Innan jag närmare berör dessa kritiska anmärkningar, ber jag att få lämna några uppgifter rörande B-avdragets storlek i olika fall. För furir i ortsgrupp 5 och högsta löneklass utgör detta avdrag för närvarande 7 kronor 60 öre, för furir i ortsgrupp 2 och lägsta löneklass 5 kronor 10 öre, för fanjunkare äro motsvarande belopp 10 kronor 60 öre och 7 kronor 50 öre, för löjtnant 13 kronor 70 öre och 8 kronor 60 öre samt för major 24 kronor 10 öre och 16 kronor

80 öre. Riksåklagarämbetet och hovrätten för Västra Sverige ha nu i första hand invänt, att en sänkning av disciplinbotens belopp till hälften av vad för närvarande gäller — vilket ju bleve följden om beloppet komme att motsvara A-avdrag — skulle komma att avsevärt minska disciplinbotsstraffets effektivitet. Straffreaktionen skulle nämligen, hävda dessa båda instanser, bli alltför svag. För egen del kan jag icke biträda denna uppfattning. Disciplinbot ådömes ju för minst en och högst tjugu dagar. Redan vid åtta dagars disciplinbot skulle straffet, beräknat efter A-avdrag, komma att uppgå till väl 30 kronor för en furir i högsta löneklass och till inemot 100 kronor för en major i samma löneklass. Detta är i praktiken icke så obetydliga belopp, särskilt om man tager hänsyn till att den fasta personalen till skillnad mot de värnpliktiga regelmässigt består av familjeförsörjare. Jag erinrar i detta sammanhang om militieombudsmannens förut återgivna yttrande, att av honom verkställd granskning för utrönande av förslagets verkningar för olika grupper av hithörande fall icke givit anledning till anmärkning mot förslaget. Vad beträffar invändningen att en övergång till A-avdrag skulle komma att bryta den nuvarande, såsom önskvärd ansedda överensstämmelsen mellan disciplinbot och dagsbot, vill jag påpeka, att dagsboten spänner över en betydligt större skala än disciplinboten samt att den jämkningsmöjlighet som förefinnes i fråga om dagsboten ej föreligger beträffande disciplinboten. På grund av vad nu anförts har jag icke funnit anledning att frångå den i promemorian föreslagna sänkningen av disciplinbotens belopp. Såsom i promemorian framhållits, kräves icke någon lagändring för en sådan åtgärd. Frågan om erforderliga ändringar i statens allmänna avlöningsreglemente och övriga författningar torde sedermera komma att anmälas av vederbörande departementschefer.

Genomföres den nu diskuterade reformen, bör även löneavdragets storlek under arresttid bestämmas till A-avdrag för berörda personal. I anledning av vad hovrätten för Västra Sverige i denna del anført vill jag erinra om att jag vid den militära strafflagstiftningens tillkomst icke ansåg mig böra tillstyrka att, såsom då från åtskilliga håll yrkades, löneavdrag icke skulle ske under tid då arrestanten deltog i tjänstgöring. Jag ansåg nämligen, att skyldigheten att deltaga i tjänstgöring utan full kompensation utgjorde ett av momenten i bestraffningen. Denna uppfattning vidhåller jag alltjämt, men jag är som sagt beredd att föreslå en sänkning av löneavdraget under hela arresttiden.

Om tjänstgöringsskyldigheten vid arrests undergående.

I p r o m e m o r i a n erinras om att denna fråga ansetts äga så stor betydelse för arreststraffets karaktär att den befunnits böra lösas genom ett direkt lagstadgande (jfr prop. nr 144/1948 s. 197 nederst). Det heter vidare i promemorian:

Enligt 4 § andra stycket DL gäller sålunda att arrestant skall deltaga i tjänstgöring i den mån strafftiden överstiger tio dagar, men att i övrigt arrest verkställas utan tjänstgöring där ej i straffbeslutet på grund av

tjänstens krav eller eljest föreliggande särskilda skäl annorlunda förordnats. (Här bortses från specialregeln att arrestantens hälsa kan påkalla en annan ordning.) Arreststraff som icke avser längre tid än tio dagar skall alltså i princip avtjänas utan deltagande i tjänstgöring. Det kan ifrågasättas, om icke tio dagar i detta hänseende äro en väl lång tid. Från militärt håll har sålunda gjorts gällande, att arreststraffet för närvarande alltför mycket inkräktade på utbildningen. Ur denna synpunkt synes det önskvärt, att tiden sänkes till förslagsvis sex dagar. En sådan ändring skulle även medföra, att arreststraffet ej framstode som fullt så pressande. En jämkning av stadgandet i enlighet med det nu sagda föreslås därför.

Under remissbehandlingen har detta förslag avstyrkts av *överbefälhavaren*, som anför:

Av yttranden från cheferna för armén och marinen framgår att man numera funnit nuvarande bestämmelser medge önskvärd frihet i valet mellan »med tjänstgöring» och »utan tjänstgöring» vid arreststraff upp till tio dagar. Med hänsyn härtill och då det i vissa fall är önskvärt att ålägga tio dagars arrest utan tjänstgöring, anse nämnda chefer att någon ändring icke bör ske. Chefen för flygvapnet, som tillfrågats under hand, har förklarat sig icke ha något att erinra mot att de nu gällande bestämmelserna bibehållas.

Militieombudsmannen anför beträffande detta spörsmål, att det syntes kunna ifrågasättas huruvida detsamma icke borde bli föremål för närmare utredning. Enligt militieombudsmannens mening kunde det nämligen icke utan vidare helt uteslutas att den föreslagna ändringen, som otvivelaktigt innebure en påtaglig mildring av arreststraffet, möjligen skulle kunna medföra en icke fördelaktig förskjutning i förhållandet mellan de disciplinära rättelsemedel av olika stränghet, som stode till buds för beivran av militära förseelser. Militieombudsmannen vore därför icke beredd att för närvarande tillstyrka förslaget att sänka ifrågavarande tid från tio till sex dagar.

I övrigt har detta spörsmål berörts endast av *hovrätten för Västra Sverige*, som sagt sig kunna biträda det i promemorian framlagda förslaget, samt av *Svea hovrätt*, som ansett det förtjäna övervägas huruvida icke den föreslagna ändringen i alltför hög grad minskade den repression, som måste ligga i arreststraffet, om detta skulle fylla sitt syfte.

Departementschefen.

Förslaget att från tio till sex dagar sänka den tid, under vilken tjänstgöringsskyldighet i princip skall fullgöras vid arrester undergående, var föranlett av att man från militärt håll, under åberopande av att arreststraffet för närvarande alltför mycket inkräktade på utbildningen, hemställt om en jämkning av den nuvarande tiodagarsregeln. Såsom framgår av överbefälhavarens yttrande synes emellertid den militära ledningen numera ha funnit, att utbildningens krav kan tillgodoses i erforderlig utsträckning utan någon lagändring. Med hänsyn härtill och då jämväl Svea hovrätt ställt sig tveksam till förslaget samt militieombudsmannen förklarat sig icke vara beredd att för närvarande tillstyrka detsamma, anser jag det lämpligast att icke för närvarande föreslå någon ändring i den gällande bestämmelsen.

Ändring av 9 § 2. militära rättegångslagen.

I promemorian nämnes att det, enligt vad militieombudsmannen anför i sin ämbetsberättelse för år 1951 (s. 192), förekommit att bestraffning ålagts i disciplinär ordning, ehuru den föreliggande förseelsen icke enligt 9 § militära rättegångslagen kunnat bli föremål för beivran i sådan ordning. *Militieombudsmannen* yttrade härom:

Det har härvid framför allt varit fråga om förseelser som skolat bedömas enligt något av de lagrum — 22 kap. 2, 4 eller 7 § eller 24 kap. 2 § strafflagen — som angivas i punkten 2 i nämnda paragraf. Straff för sådana förseelser får åläggas i disciplinmål under förutsättning att fråga är om krigsmakten tillhörig eller för dess behov avsedd egendom som lämnats åt den brottslige för begagnande. Det har i de avsedda fallen förbisetts att det måste vara fråga om egendom som den felande fått till sig utlämnad för att brukas av honom, såsom beklädnads- och sängpersedlar, handvapen, cykel o. dyl. (Jfr SOU 1946: 91 s. 132.) Såsom exempel på nu anmärkta felaktigheter kan nämnas att med tillämpning av 24 kap. 2 § strafflagen straff ålagts värnpliktiga för att de brutit sönder klädkrokar i förläggningen eller kastat sten på lyktor inom kasernområdet.

Sedan detta uttalande återgivits i promemorian, heter det däri vidare:

Flera militära chefer ha såsom sin mening uttalat, att även förseelser av sistnämnda och liknande slag borde kunna bli föremål för bestraffning i disciplinär ordning. Såsom ytterligare exempel på fall, vilka rimligen ej borde betunga domstolarna, har därvid nämnts bl. a. åverkan å tvättho, logementsdörr och marketenteribord. Den sålunda föreslagna utvidgningen av militär chefs bestraffningsrätt synes av praktiska skäl böra genomföras. Detta torde böra ske i den formen, att beträffande brott mot 24 kap. 2 § strafflagen ej bibehålles kravet att egendomen skall ha lämnats åt den brottslige för begagnande. Av 10 § 3. militära rättegångslagen följer, att förseelsen likväl ej må handläggas av bestraffningsberättigad chef, om skadan överstiger 200 kronor.

I remissyttrandena har icke någon erinran framställts mot det sålunda framlagda förslaget.

Departementschefen.

Av praktiska skäl måste det anses välgrundat att genomföra den ändring av 9 § 2. militära rättegångslagen som föreslagits i promemorian.

Ändring av 9 § 3. militära rättegångslagen.

I promemorian anföres:

Liksom förut gäller även enligt den nya militära processlagstiftningen att vissa fall av tjänstefel vid manövrering eller navigering av krigsmaktens fartyg eller luftfartyg äro undantagna från behandling i disciplinär ordning och alltså i stället måste prövas av domstol.

Förut stadgades i detta hänseende (185 § 16 punkten strafflagen för krigsmakten) att i disciplinär ordning icke finge handläggas tjänstefel, därest

»genom förseelsen uppkommit skada, från vars ersättning befrielse kan, enligt vad i 33 § sägs, äga rum». Detta innebar, att i disciplinär ordning ej fick handläggas mål om vårdslöshet vid navigering eller manövrering av krigsmaktens fartyg eller luftfartyg, om genom förseelsen uppkommit skada för kronan eller annan. Anledningen till denna undantagsregel var, att ett beslut av militär befattningshavare att låta påföljden stanna vid disciplinstraff även skulle komma att innefatta ett avgörande i skadestandsfrågan (jfr SOU 1946:91 s. 127 f). Enligt 33 § strafflagen för krigsmakten (se numera 7 § lagen den 30 juni 1948 angående införande av lagen om ändring i strafflagen m. m.; SFS 1948 nr 451) jämförd med lagen den 7 mars 1929 om befrielse i visst fall för befälhavare eller förare å luftfartyg, hörande till krigsmakten, från skyldighet att gälda skadestånd må nämligen skadeståndsskyldighet över huvud taget icke åläggas fartygschef och chef eller förare å luftfartyg med mindre förseelsen finnes förskylla svårare straff än disciplinstraff.

I den nya militära lagstiftningen innebär motsvarande undantagsregel, att förseelser vid manövrering eller navigering av krigsmaktens fartyg eller luftfartyg, som begåtts av vissa närmare angivna kategorier krigsmän, ej få handläggas i disciplinmål, oavsett huruvida genom förseelsen skada uppkommit eller ej (9 § 3. militära rättegångslagen). Denna skärpning i jämförelse med äldre rätt har kritiserats av militära chefer inom flygvapnet, och kritiken har understötts från marint håll.

Vad förhållandena inom flygvapnet angår har det sålunda uppgivits vara en tämligen vanlig företeelse, att flygförare gjorde sig skyldiga till försummelser vid förande av flygplan, utan att förseelserna behövede medföra några skador å vare sig flygplanen eller annan egendom. Som exempel härpå har nämnts vårdslös körning på marken, för tidigt intagande av landningsställ i starten, sväng på lägre än anbefalld höjd i starten eller landningen, åsidosättande av bestämmelser om höjd- eller kurshållning vid start eller landning och underlåtenhet att taga ut landningsställ på anbefalld höjd. Vidare har nämnts felnavigering med påföljd att främmande lands territorialgräns överskridits samt överflygning utan tillstånd på låg höjd av exempelvis föräldraham och badstränder (»busflygning»). Det har vitsordats att i en del av sistnämnda fall skador kunde uppkomma, t. ex. chockskador å personer på marken eller å djuren i en överflugen rävfarm eller å hästar. Men samtidigt har hävdats att dylika skador regelmässigt bleve anmälda och därmed kända praktiskt taget omedelbart efter det att »busflygningen» ägt rum samt att i det alldeles övervägande antalet fall några skador veterligen icke uppkomme. Även inom marinen har det uppgivits kunna inträffa, att olika tjänsteföreskrifter rörande fartygs manövrering eller navigering åsidosattes — exempelvis därigenom att högsta tillåten hastighet överskredes eller att en kurs lades ut oriktigt — utan att för den skull skador å fartygen behövede uppkomma.

Den från militärt håll på denna punkt framförda kritiken har gått ut på att det innebure en onödig omgång och tidsutdräkt att alla förseelser av nu ifrågavarande slag måste prövas av domstol, även om det från början stode klart att någon skada ej uppkommit genom förseelsen och även om denna icke vore av svårare beskaffenhet än att den borde kunna sonas med ett lindrigare disciplinstraff eller rentav med tillrättavisning. Det är i detta sammanhang att märka, att tillrättavisning må användas endast i fråga om sådana förseelser, för vilka straff kan åläggas i disciplinmål (jfr 14 § lagen den 30 juni 1948 om disciplinstraff för krigsmän). Kritiken synes befogad och en ändring av 9 § 3. militära rättegångslagen torde därför böra genomföras, så att stadgandet i sak får samma innehåll som i äldre rätt.

I yttrandena har detta förslag lämnats utan erinran så när som på att hovrätten för Västra Sverige väl funnit skäl tala för en ändring i den riktning som angivits i promemorian men mindre vittgående än den föreslagna. Hovrätten anför:

Bland de många förseelser, som till följd av den föreslagna ändringen i lagtexten skulle kunna behandlas som disciplinmål, ingå även sådana som — i vart fall ur icke-militär synpunkt — te sig nog så allvarliga, exempelvis vissa fall av s. k. »busflygning» och överflygning av främmande lands territorialgräns. Om vid »busflygning» skada sker eller ej, synes ofta bero på en slump. Måhända skall det befinnas möjligt att något snävare än som föreslagits begränsa möjligheten att behandla målet som disciplinmål utan att helt borttaga möjligheten. Det synes hovrätten som om förseelse, som i lagrummet åsyftad person begår vid manövrering eller navigering av krigsmaktens fartyg eller luftfartyg, även om skada ej uppkommit, ej bör behandlas som disciplinmål i annat fall än då förseelsen kan sägas ha avseende å rent interna förhållanden inom krigsmakten.

Departementschefen.

Enligt 9 § 3. militära rättegångslagen kan i disciplinär ordning icke behandlas tjänstefel, som begåtts vid manövrering eller navigering av krigsmaktens fartyg eller luftfartyg av någon för dess säkerhet ansvarig krigsman under utövande av befäl å detsamma eller, om fartyget var luftfartyg, såsom förare därå. Att sålunda i nu avsedda fall, även om förseelsen är ringa, ansvarsfrågan städse måste upptagas vid domstol har i praktiken visat sig mindre tillfredsställande. Där någon skada ej uppkommit genom förseelsen, synes i fråga om möjligheten att ålägga straff i disciplinär ordning nu ifrågavarande fall av tjänstefel böra behandlas på samma sätt som tjänstefel i allmänhet. Jag vill alltså tillstyrka det i promemorian framlagda förslaget på denna punkt. Med anledning av vad en hovrätt anfört rörande önskvärdheten av en snävare gränsdragning vill jag framhålla att någon annan skiljelinje än den nu förordade svårligen kan uppdragas. Jag vill emellertid erinra om stadgandet i 22 § 6. militära rättegångslagen, enligt vilket mål, som i och för sig må behandlas såsom disciplinmål, likväl städse skall hänskjutas till domstol, om den bestraffningsberättigade på grund av sakens beskaffenhet finner synnerliga skäl föranleda därtill.

Om militär chefs rätt att avskriva bagatellförseelser.

Enligt 22 § första stycket militära rättegångslagen skall bestraffningsberättigad befattningshavare, som på grund av anmälan eller eljest erhållit kännedom om brott av beskaffenhet att fråga om ansvar därför skall handläggas som militärt mål, i vissa närmare angivna fall genast hänskjuta målet till åklagaren. Ett av dessa fall är, att det kan förutses att nöjaktigt utredning om brottet ej skall kunna åstadkommas genom den bestraffningsberättigades försorg. I tredje stycket av nämnda paragraf angivas vilka åtgärder befattningshavaren skall vidtaga, om målet ej hänskjutes till åkla-

garen. I sådant fall skall som regel militärförhör hållas. Förhör är emellertid ej erforderligt, om saken prövas vara av så ringa vikt, att den bör helt förfalla.

I promemorian erinras om att militieombudsmannen i skrivelse till Konungen den 17 december 1948 (se ämbetsberättelsen för år 1949 s. 223 ff) anfört, att 22 § första stycket militära rättegångslagen måste anses innebära, att den bestraffningsberättigade vore undantagslöst skyldig att hänskjuta ett av honom upptaget disciplinmål till åklagaren, om det kunde förutses att nöjaktig utredning om brottet ej skulle kunna åstadkommas genom hans försorg. Denna ovillkorliga skyldighet föreläge alltså enligt militieombudsmannens mening också i sådana fall då den anmälda bestrede förseelsen men saken, även om det till slut skulle befinnas att den anmälda faktiskt begått förseelsen, dock vore av så ringa vikt, att den borde helt förfalla. Militieombudsmannen förmenade med andra ord, att den bestraffningsberättigade chefen icke hade avskrivningsrätt i dylika fall. I skrivelserna anföres slutligen:

Med hänsyn till vad ovan anförts framstår det såsom önskvärt, att den i 22 § första stycket militära rättegångslagen stadgade ovillkorliga skyldigheten för bestraffningsberättigad befälhavare att hänskjuta mål till åklagaren, om det kan förutses att nöjaktig utredning om brottet ej skall kunna åstadkommas genom den bestraffningsberättigades försorg, såvitt gäller disciplinmålen begränsas på motsvarande sätt som för närvarande gäller enligt den i 204 § strafflagen för krigsmakten upptagna bestämmelsen om befogenhet för befälhavaren att i nyss angivna fall låta målet förfalla, där saken prövas vara av synnerligen ringa vikt.

I promemorian anföres, att även om det måhända icke vore uteslutet att också utan lagändring tillämpa 22 § första stycket militära rättegångslagen så, att militieombudsmannens önskemål bleve i sak tillgodosedda, det för tydlighetens skull syntes bäst att en lagändring genomfördes. Avskrivningsrätt för den bestraffningsberättigade borde dock icke föreligga i sådana fall då annan målsägande än kronan funnes.

I yttrandena tillstyrkes undantagslöst den föreslagna utvidgningen av militär chefs avskrivningsrätt. Några instanser vilja dock gå ännu längre. Sålunda har *Svea hovrätt* anmärkt på att såsom grundläggande förutsättning för tillämpning av avskrivningsregeln i promemorians lagförslag upptagits, att saken prövades vara av *synnerligen* ringa vikt. Det vore fara värt, att stadgandet förlorade praktisk betydelse, om det skulle gälla endast med denna utomordentligt kraftiga begränsning. Enligt hovrättens mening skulle regeln få en riktigt och tillräckligt restriktiv användning, därest såsom inledande förutsättning angäves, att saken prövades vara av ringa vikt. Vidare har *auditörsföreningen* ifrågasatt, om icke möjlighet borde beredas bestraffningsberättigad befattningshavare att i saker av synnerligen ringa vikt avskrivna målet även om däri funnes annan målsägande än kronan. Sålunda syntes, om i sådana fall målsäganden inför den bestraffningsberättigade befattningshavaren förklarade sig icke ämna föra talan om enskilt anspråk eller eljest påfordra att målet handlades av domstol, den blotta omständigheten att

sådan målsägande funnes icke böra föranleda att saken hänskötes till åklagaren. Samma yrkande har framställts av *Stockholms rådhusrätts tjugufjärde avdelning*, men däremot icke av rådhusrätten själv.

Departementschefen.

Enligt vad på militieombudsmannens initiativ i promemorian föreslagits och i remissyttrandena lämnats utan erinran bör en uttrycklig regel givas om rätt för bestraffningsberättigad chef att avskrika vissa bagatellförseelser. Som en grundläggande förutsättning för denna avskrivningsrätt bör enligt min mening stadgas, att saken prövas vara av synnerligen ringa vikt. Detta överensstämmer ordagrant med motsvarande stadgande i den förut gällande 204 § strafflagen för krigsmakten, och erfarenheten har icke givit belegg för Svea hovrätts farhågor att regeln med denna innebörd skulle bli alltför restriktiv och därmed praktiskt betydelselös.

Vad härefter beträffar den i ett par yttranden väckta frågan, huruvida icke avskrivningsrätt borde föreligga även om annan målsägande funnes än kronan, vill jag framhålla, att enligt 22 § första stycket 1. militära rättegångslagen utredning genom militär chefs försorg aldrig får äga rum, om i målet finnes annan målsägande än kronan. Ett sådant mål måste undantagslöst hänskjutas till åklagaren för utredning av civil myndighet. Visserligen kan den militäre chefen, sedan denna utredning väl verkställts, under särskilda förutsättningar likväl slutligen få pröva målet, varvid bland annat kräves att målsäganden inför åklagaren förklarar att han icke ämnar föra talan om enskilt anspråk i anledning av brottet eller eljest påfordrar att målet handlägges vid domstol (83 § första stycket militära rättegångslagen). Men själva brottsutredningen får som sagt — enligt vad jag i prop. nr 216/1948 s. 128 närmare utvecklat — aldrig handhavas av den militäre chefen. Det bör icke komma i fråga att ändra denna regel, då följderna härav skulle kunna bli att vissa ömtåliga mål rörande exempelvis påstått missbruk av förmanenskap skulle kunna komma att avskrivas utan att någon som helst utredning ägde rum, nämligen därför att den bestraffningsberättigade chefen uppfattade anmälan såsom avseende en ren bagatellförseelse. En annan sak är, att åklagaren under vissa förutsättningar bör kunna avskrika ett sådant mål. Men detta följer av allmänna regler och tarvar icke någon särskild föreskrift i detta speciella sammanhang. Jag biträder därför i denna del vad som i promemorian föreslagits.

I anslutning till det anförda och då det befunnits lämpligt att vidtaga en mindre, rent formell jämkning i 61 § militära rättegångslagen har inom justitiedepartementet upprättats förslag till

1) lag angående ändrad lydelse av 2 § lagen den 30 juni 1948 (nr 449) om disciplinstraff för krigsmän, och

2) lag om ändrad lydelse av 9, 22 och 61 §§ militära rättegångslagen den 30 juni 1948 (nr 472).

Föredraganden hemställer, att lagrådets utlåtande över förslagen, av den lydelse bilaga (*Bilaga A*)¹ till detta protokoll utvisar, måtte för det i § 87 rege-
ringsformen omförmälda ändamålet inhämtas genom utdrag av protokollet.

Denna av statsrådets övriga ledamöter biträdda hemstäl-
lan bifaller Hans Maj:t Konungen.

Ur protokollet:

Olle Hellberg.

¹ Denna bilaga, som fränsett en mindre redaktionell jämkning är likalydande med de vid propositionen fogade lagförslagen, har här uteslutits.

Vid den remitterade promemorian fogade lagutkast.

Bilaga B.

U t k a s t

till

L a g

angående ändrad lydelse av 2 och 4 §§ lagen den 30 juni 1948 (nr 449)
om disciplinstraff för krigsmän.

Härigenom förordnas, att 2 och 4 §§ lagen den 30 juni 1948 om disciplinstraff för krigsmän skola erhålla ändrad lydelse på sätt nedan angives.

*(Nuvarande lydelse.)**(Föreslagen lydelse.)*

2 §.

2 §.

Disciplinstraff ådömes, — — — — i disciplinmål.

Där någon som icke fullgör tjänstgöring vid krigsmakten eller vilkens tjänstgöring är av tillfällig art finnes förskylla arrest, dömes dock i stället till böter, om ej särskilda skäl föranleda till annat. Böter må ock eljest ådömas, om med hänsyn till den brottsliges tjänstgöringsförhållanden och brottets art bötesstraff finnes vara lämpligare än disciplinstraff. I fall då disciplinstraff är utsatt ådömas böterna i dagsböter; såvitt fråga är om brott mot 26 kap. 15 eller 16 § ådömas dock böterna, utan hinder av vad i lag eljest finnes stadgat, omedelbart i penningar, högst femhundra kronor.

Där någon som icke fullgör tjänstgöring vid krigsmakten eller vilkens tjänstgöring är av tillfällig art finnes förskylla arrest, dömes dock i stället till böter, om ej *hänsyn till disciplinens upprätthållande eller eljest* särskilda skäl föranleda till annat. Böter må ock eljest ådömas, om med hänsyn till den brottsliges tjänstgöringsförhållanden och brottets art bötesstraff finnes vara lämpligare än disciplinstraff. I fall då disciplinstraff är utsatt ådömas böterna i dagsböter; såvitt fråga är om brott mot 26 kap. 15 eller 16 § ådömas dock böterna, utan hinder av vad i lag eljest finnes stadgat, omedelbart i penningar, högst femhundra kronor.

4 §.

4 §.

Arrest ådömes — — — — tjugufyra timmar.

Straffet verkställs i militärhäkte. Arrestant deltagar i tjänstgöring i den mån strafftiden överstiger *tio* dagar. I övrigt verkställs arrest utan tjänstgöring, där ej i straffbeslutet på grund av tjänstens krav eller eljest föreliggande särskilda skäl annorlunda förordnats. Finnes arrest utan tjänstgöring medföra fara för arres-

Straffet verkställs i militärhäkte. Arrestant deltagar i tjänstgöring i den mån strafftiden överstiger *sex* dagar. I övrigt verkställs arrest utan tjänstgöring, där ej i straffbeslutet på grund av tjänstens krav eller eljest föreliggande särskilda skäl annorlunda förordnats. Finnes arrest utan tjänstgöring medföra fara för arres-

(Nuvarande lydelse.)

(Föreslagen lydelse.)

tantens hälsa, skall han under hela strafftiden eller vad därav återstår deltaga i tjänstgöring.

Under strafftiden — — — — — gällande avlöningsföreskrifter.

Denna lag träder i kraft den 1 juli 1952.

U t k a s t

till

L a g

om ändrad lydelse av 9 och 22 §§ militära rättegångslagen
den 30 juni 1948 (nr 472).

Härigenom förordnas, att 9 och 22 §§ militära rättegångslagen den 30 juni 1948 skola erhålla ändrad lydelse på sätt nedan angives.

(Nuvarande lydelse.)

(Föreslagen lydelse.)

9 §.

9 §.

För följande — — — — — militär tjänstedräkt;

2. brott som avses i 22 kap. 2, 4 eller 7 § eller 24 kap. 2 § *därest* fråga är om krigsmakten tillhörig eller för dess behov avsedd egendom som lämnats åt den brottslige för begagnande;

2. brott som avses i 22 kap. 2, 4 eller 7 § eller 24 kap. 2 §, *under förutsättning att* fråga är om krigsmakten tillhörig eller för dess behov avsedd egendom *samt, såvitt angår brott mot 22 kap., att egendomen* lämnats åt den brottslige för begagnande;

3. brott som sägs i 25 kap. 4 § eller 26 kap. 18 §, dock ej då fråga är om sådan förseelse vid manövrering eller navigering av krigsmaktens fartyg eller luftfartyg, som någon för dess säkerhet ansvarig krigsman begått under utövande av befäl å detsamma eller, om fartyget var luftfartyg, såsom förare därå; samt

3. brott som sägs i 25 kap. 4 § eller 26 kap. 18 §, dock ej då fråga är om sådan förseelse vid manövrering eller navigering av krigsmaktens fartyg eller luftfartyg, som någon för dess säkerhet ansvarig krigsman begått under utövande av befäl å detsamma eller, om fartyget var luftfartyg, såsom förare därå *samt genom förseelsen skada uppkommit*; samt

4. brott — — — 27 kap. 4 §.

4. brott — — — 27 kap. 4 §.

22 §.

22 §.

Har bestraffningsberättigad — — — — — för krigslydnaden.

Målet skall — — — — — till justitiekanslern.

Om målet icke hänskjutes till åklagare och förundersökning angående brottet ej ändock inletts av civil myn-

Om målet icke hänskjutes till åklagare och förundersökning angående brottet ej ändock inletts av civil myn-

*(Nuvarande lydelse.)**(Föreslagen lydelse.)*

dighet, skall utredning om brottet ske vid militärförhör. Finnes tillrättavisning vara tillfyllest, gäller vad i 67 § stadgas. *Prövas saken vara av så ringa vikt, att den bör helt förfalla, är förhör ej erforderligt.*

dighet, skall utredning om brottet ske vid militärförhör. Finnes tillrättavisning vara tillfyllest, gäller vad i 67 § stadgas.

Prövas saken vara av synnerligen ringa vikt, äger bestraffningsberättigad befattningshavare utan hinder av vad förut i denna paragraf sägs avskrika målet, under förutsättning att däri ej finnes annan målsägande än kronan samt att straff för brottet må åläggas i disciplinmål.

Denna lag träder i kraft den 1 juli 1952.

Utdrag av protokollet, hållet i Kungl. Maj:ts lagråd den 6 december 1951.

N ä r v a r a n d e:

justitieråden **EKBERG,**
STRANDBERG,
LJUNGGREN,
regeringsrådet **BJÖRKHOLM.**

Enligt lagrådet den 30 november 1951 tillhandakommet utdrag av protokoll över justitiedepartementsärenden, hållet inför Hans Maj:t Konungen i statsrådet den 9 november 1951, hade Kungl. Maj:t förordnat, att lagrådets utlåtande skulle för det i § 87 regeringsformen omförmälda ändamålet inhämtas över upprättade förslag till

1) *lag angående ändrad lydelse av 2 § lagen den 30 juni 1948 (nr 449) om disciplinstraff för krigsmän; och*

2) *lag om ändrad lydelse av 9, 22 och 61 §§ militära rättegångslagen den 30 juni 1948 (nr 472).*

Förslagen, som finnas bilagda detta protokoll, föredrogos inför lagrådet av t. f. byråchefen för lagärenden i justitiedepartementet S. Dennemark.

Lagrådet lämnade förslagen utan erinran.

Ur protokollet:
Bengt Larson.

Utdrag av protokollet över justitiedepartementsärenden, hållet inför Hans Maj:t Konungen i statsrådet å Stockholms slott den 14 december 1951.

Närvarande:

Statsministern ERLANDER, statsråden SKÖLD, DANIELSON, ZETTERBERG, TORSTEN NILSSON, STRÄNG, ERICSSON, ANDERSSON, LINGMAN,, NORUP, HEDLUND, PERSSON, HJALMAR NILSON, LINDELL.

Efter gemensam beredning med cheferna för försvars- och civildepartementen anmäler chefen för justitiedepartementet, statsrådet Zetterberg, lagrådets den 6 december 1951 avgivna utlåtande över de till lagrådet den 9 november 1951 remitterade förslagen till *lag angående ändrad lydelse av 2 § lagen den 30 juni 1948 (nr 449) om disciplinstraff för krigsmän och lag om ändrad lydelse av 9, 22 och 61 §§ militära rättegångslagen den 30 juni 1948 (nr 472)*.

Med förmälan att förslagen av lagrådet lämnats utan erinran, hemställer föredraganden att förslagen, sedan en mindre redaktionell jämkning vidtagits i det förstnämnda av dem, måtte jämlikt § 87 regeringsformen genom proposition föreläggas riksdagen till antagande.

Med bifall till denna av statsrådets övriga ledamöter biträdda hemställan förordnar Hans Maj:t Konungen, att till riksdagen skall avlätas proposition av den lydelse bilaga till detta protokoll utvisar.

Ur protokollet:

K. G. Grönhagen.